

<https://doi.org/10.52256/2710-3560.97.2023.97.13>  
УДК 378:37.014.5

**Оксана Мельник,**  
кандидат педагогічних наук,  
старший науковий співробітник, завідувач відділу науково-методичного  
забезпечення інтеграції в європейський освітній простір,  
ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти», м. Київ  
ORCID ID 0000-0002-2193-2072  
ok\_melnyk@ukr.net

**Віталій Погребняк,**  
кандидат технічних наук, професор,  
старший науковий співробітник відділу науково-методичного забезпечення інтеграції в  
європейський освітній простір,  
ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти», м. Київ  
ORCID ID 0000-0002-3315-7122  
v\_pogrebnyk@ukr.net

**Олена Дашковська,**  
кандидат хімічних наук, доцент, старший науковий співробітник відділу  
науково-методичного забезпечення підвищення якості освіти,  
ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти», м. Київ  
ORCID ID 0000-0003-3289-8858  
dashkovskaya@ukr.net

## **ІНТЕГРУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ В ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ОСВІТНІЙ ПРОСТІР: МОДЕЛЬ ПРОЦЕСУ ТА ДОСЯГНУТІ РЕЗУЛЬТАТИ**

*У статті досліджується процес інтеграції української вищої освіти в європейський простір вищої освіти в ході реалізації положень Закону України «Про вищу освіту», згідно з Угодою про Асоціацію між Україною і Європейським Союзом та Стратегією розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки, якими визначено і закріплено курс на зближення у сфері вищої освіти в рамках Болонського процесу через покращення якості та підвищення важливості вищої освіти в суспільних процесах; гармонізацію систем вищої освіти; поглиблення співробітництва між закладами вищої освіти обох сторін; розширення автономії університетів; активізацію академічної мобільності та зростання її ефективності.*

*У процесі дослідження:*

- запропоновано модель інтеграції вищої освіти України в європейський простір вищої освіти та досліджено механізми її впровадження;
- вивчено та з євроінтеграційних позицій оцінено повноту прийнятих рішень та реалізованих заходів щодо розвитку вітчизняної системи вищої освіти, модернізації структури вищої освіти і національної рамки кваліфікацій, впровадження сучасних стандартів та освітніх програм, принципів та механізмів їхнього розроблення та введення в дію;
- проаналізовано роль Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти як ключової ланки завершеної системи якості, оцінено його інтегрованість в європейську систему якості та відповідність загальноєвропейським підходам і критеріям;
- досліджено участь українських університетів в європейських програмах мобільності. Встановлено, що ці процеси відбуваються за європейськими практиками, узгоджуються з цілями, визначеними Стратегією розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки, і є суттєвими кроками до підвищення якості вітчизняної вищої освіти на її шляху в Європейський простір вищої освіти;

- встановлено, що деякі складові євроінтеграційного процесу ще перебувають у процесі реалізації. Стримувальними факторами є складний та довготривалий процес входження України в ЄС та спровоковані РФ військові дії на території України;

- наголошено, що значних зусиль потребуватиме відбудова України в післявоєнний період загалом, відновлення та розвиток вищої освіти, зокрема, через втрати, понесені внаслідок агресії РФ. Знадобляться прийняття нових рішень та невідкладні практичні заходи на державному, регіональному та інституційному рівнях.

**Ключові слова:** асоціація, інтеграція, модернізація, стандарт вищої освіти, освітня програма, європейський освітній простір вищої освіти, рамка кваліфікацій.

***Oksana Melnyk, Vitaliy Pogrebnyak, Olena Dashkovskaya. Integration of Ukrainian higher education into the european educational area: process model and results obtained***

*The article examines the process of integration of Ukrainian higher education into the European Higher Education Area during the implementation of the provisions of the Law of Ukraine "On Higher Education" in accordance with the Association Agreement between Ukraine and the European Union and the Strategy for the Development of Higher Education in Ukraine for 2022-2032, which are defined and established a course for convergence in the field of higher education within the framework of the Bologna process through improving the quality and increasing the importance of higher education in social processes; harmonization of higher education systems; deepening of cooperation between higher education institutions of both sides; expanding the autonomy of universities; activation of academic mobility and growth of its effectiveness.*

*In the process of research:*

- *a model of the integration of higher education of Ukraine into the European Higher Education Area was proposed and the mechanisms of its implementation were investigated;*

- *the completeness of the adopted decisions and implemented measures regarding the development of the domestic system of higher education, the modernization of the structure of higher education and the national framework of qualifications, the implementation of modern standards and educational programs, the principles and mechanisms of their development and implementation were studied and evaluated from the standpoint of European integration;*

- *the role of the National Agency for Quality Assurance of Higher Education as a key link of the completed quality system was analyzed, its integration into the European quality system and compliance with European approaches and criteria were assessed;*

- *the participation of Ukrainian universities in European mobility programs was investigated. It has been established that these processes are carried out according to European practices, are consistent with the goals set by the Strategy for the Development of Higher Education in Ukraine for 2022-2032, and are significant steps towards improving the quality of domestic higher education on its way to the European Higher Education Area;*

- *it was established that certain components of the European integration process are still in the process of implementation. The restraining factors are the complex and long-term process of Ukraine's entry into the EU and the military actions provoked by the Russian Federation on the territory of Ukraine;*

- *it was emphasized that significant efforts will be required to rebuild Ukraine in the post-war period as a whole, to restore and develop higher education, in particular, in connection with the losses incurred as a result of the aggression of the Russian Federation. It will be necessary to make new decisions and implement urgent practical measures at the state, regional and institutional levels.*

**Key words:** *association, integration, modernization, standard of higher education, educational program, European educational space of higher education, framework of qualifications.*

**Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими і практичними завданнями.**

Проблема полягає в забезпеченні ефективного використання отриманих можливостей, зумовлених приєднанням України до Болонського процесу та укладенням Угоди про асоціацію між Україною, з одного боку, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з другого (далі – Угода про Асоціацію), для конкурентного входження вищої освіти України в Європейський простір вищої освіти (далі – ЄПВО). Це залежить від цілеспрямованої нормативно-правової, організаційно-методичної та інформативно-аналітичної

діяльності державних органів управління у сфері освіти і науки, їхніх підрозділів, закладів вищої освіти та громадських структур, відповідальних за розвиток вищої освіти в Україні.

Визначальними є своєчасність і повнота прийнятих рішень та ефективність реалізованих заходів, їх відповідність міжнародному і вітчизняному законодавству у сфері вищої освіти та європейським критеріям якості, усунення причин, що гальмують окремі процеси модернізації. Важливим є також ефективне використання процесів, механізмів і норм, що сприяють суттєвому підвищенню якості вищої освіти, таких як співпраця між системами і закладами вищої освіти різних країн, участь в європейських освітніх і наукових програмах, програмах мобільності учасників освітнього процесу, можливість користування якими має українська вища школа.

Матеріал базується на результатах прикладної науково-дослідної роботи «Дослідження модернізації структури і змісту вищої освіти у контексті імплементації Закону України «Про вищу освіту», яка виконується в Державній науковій установі «Інститут модернізації змісту освіти» з 2016 року.

**Аналіз основних досліджень і публікацій із зазначеної проблеми.** Питання європейської інтеграції освітньої галузі не залишилися поза увагою дослідників протягом останніх двох десятиліть. Модернізація вищої освіти в напрямку її євроінтеграції визнана багатьма науковцями рушійною силою економічного та соціального розвитку держави, а Болонський процес – важливим механізмом підвищення якості європейської вищої освіти, забезпечення її конкурентоспроможності у глобальному освітньому просторі.

Тенденції та проблеми розвитку вищої освіти України в контексті її євроінтеграції активно вивчаються і аналізуються вітчизняними науковцями, зокрема: В. Антонюк досліджено інтеграцію вищої освіти України в ЄПВО з позицій розвитку людського капіталу завдяки різним формам співпраці українських закладів вищої освіти з європейськими, а також означено проблеми, що стримують модернізацію системи вищої освіти України та підвищення її якості; в дослідженні У. Парпан проаналізовані європейські стратегічні орієнтири розвитку сучасної вищої освіти України, а М. Мартиненком – напрями інституційних змін у професійно-технічній освіті в контексті євроінтеграції України [1; 21; 7].

Дослідники В. Захарченко, В. Луговий, О. Слюсаренко, Ж. Таланова, аналізуючи інтеграцію вітчизняної вищої освіти в міжнародний освітній простір, підкреслюють ключову роль Національної рамки кваліфікацій у формуванні сучасної структури вітчизняної вищої освіти та необхідність її узгодження з Рамкою кваліфікацій ЄПВО як фактор прискорення інтеграційних процесів; Ю. Рашкевичем запропоновані методологічні принципи побудови сучасної системи вищої освіти та освітніх програм в контексті євроінтеграційних процесів [5;16].

Закордонними науковцями Bergan S., Deca L. досліджена історія створення ЄПВО та проблеми розвитку систем вищої освіти різних країн, визначено етапи та виклики розвитку ЄПВО завдяки впровадженню Болонського процесу, окреслено майбутні сценарії ЄПВО; в роботі А. Erdoğan наголошується, що виходячи з того, що 19 із 47 країн-членів ЄВПО не входять в ЄС, перспективи, структура та цілі ЄПВО мають вибудовуватись допомогою більш індивідуального підходу з урахуванням досвіду всіх його членів [18; 19; 20].

**Виділення невирішених раніше питань із загальної проблеми.**

Незважаючи на численні дослідження євроінтеграційних процесів у сфері вищої освіти, досі немає чіткої моделі реалізації цих процесів у вітчизняній вищій школі та їхньої оцінки. *Метою* цієї публікації є розроблення моделі інтеграції вищої освіти України у ЄПВО та аналіз сучасного стану її впровадження в процесі імплементації Закону України «Про вищу освіту».

Реалізація поставленої мети потребує:

- моделювання процесу євроінтеграції вищої освіти України в ЄПВО;
- дослідження законодавчо-нормативної та організаційно-аналітичної діяльності органів управління у сфері вищої освіти, закладів вищої освіти та громадських структур, відповідальних за розвиток вищої освіти в Україні та імплементацію положень Закону України «Про вищу освіту» (далі – Закон);
- оцінки результатів модернізації структури і змісту вищої освіти через створення нормативно-правового забезпечення та необхідних організаційних структур і сучасної системи забезпечення якості, розроблення та впровадження в педагогічну практику стандартів вищої освіти та освітніх програм;

– аналізу прийнятих рішень та реалізованих заходів з позицій їх своєчасності та відповідності міжнародному і вітчизняному законодавству у сфері вищої освіти, а також європейським критеріям якості для забезпечення конкурентоспроможності вітчизняної вищої освіти в європейському освітньому середовищі.

**Виклад основного матеріалу з обґрунтуванням отриманих наукових результатів.**

Глобалізація більшості сфер суспільної діяльності, конкуренція на міжнародному ринку освітніх послуг призвели до об'єднання зусиль урядів країн Європи, наукової й освітньої громадськості з метою підвищення конкурентоспроможності європейської науки та вищої освіти і забезпечення зростання їхньої ролі в суспільних перетвореннях. Створення Європейського Союзу (далі – ЄС) та його розширення призвели до необхідності формування спільного Європейського простору вищої освіти (далі – ЄПВО), [23]. В Україні процесу євроінтеграції сприяють укладення Угоди про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським товариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [17] та прийняття Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки (далі – Стратегія), які визнали входження в європейський освітній та дослідницький простори одним із важливих факторів розвитку країни. Стратегічне бачення розвитку вищої освіти України містить операційні цілі, завдання та індикатори ідентифікованих проблем. У Стратегії наголошується, що євроінтеграційні прагнення, які не завжди підкріплюються готовністю до гармонізації структур, наукової кооперації та запозичення кращої практики, разом з необхідністю створення умов для навчання іноземних студентів та підготовки українських студентів до відкритого світу є ключовими проблемами трансформації вищої освіти України в зазначеному напрямку [15].

З використанням системного підходу пропонується модель процесу інтеграції вищої освіти України в ЄПВО (далі – Модель), який здійснюється в Україні відповідно до європейських документів, що діють у сфері вищої освіти, відповідно до міжнародних угод, Закону [9]. Модель Стратегії складається з цільового, нормативно-правового, організаційного, моніторингового та результативного блоків (рис. 1).

Цільовий блок визначає мету модернізації вищої освіти України, що полягає в її інтеграції в ЄПВО. Зазначений процес потребує гармонізації системи вищої освіти України з європейською через впровадження європейських підходів та критеріїв якості, принципів доброчесності в освіті і науці.

Нормативно-правовий блок демонструє, що процес інтеграції вищої освіти України в ЄПВО відбувається відповідно до українських нормативних документів, у яких розглядається зазначене питання, і які взаємопов'язані між собою (Угода про Асоціацію, Закон України «Про вищу освіту» Стратегія). Українське законодавство своєю чергу гармонізується з міжнародними актами (Болонська декларація, міжнародні договори, угоди тощо).

Організаційний блок показує, що процесу євроінтеграції сприяє впровадження ECTS, додатку до диплома європейського зразка (Diploma Supplement), спільні наукові проекти, програми, дослідження; академічна мобільність; публікаційна активність учасників освітнього процесу у міжнародних наукометричних базах.

Моніторинговий блок відображає організацію контролю за процесом євроінтеграції, який здійснюється закладом вищої освіти (внутрішній), державою (зовнішній - МОН тощо) міжнародними організаціями та експертами (світові академічні рейтинги). Такий контроль проводиться регулярно, його результати оприлюднюються, що дає змогу виявляти динаміку процесу, проблеми та питання, які потребують більшої уваги чи доопрацювання. Враховуючи, що до процесу євроінтеграції освіти долучаються все більше країн, розроблена модель може бути використана як базова за умови її адаптації до національних особливостей країни.

Ключовим моментом у трансформації української вищої освіти на шляху до європейської інтеграції стало підписання нашої державою Болонської декларації у 2005 році, яка ініціювала створення ЄПВО. На XI Міжнародній науково-практичній конференції «Європейська інтеграція вищої освіти України в контексті Болонського процесу», розглядаючи питання формування освітньої політики України в контексті вимог XXI століття, зазначалось, що відновлення і розвиток вищої освіти України мають відбуватися в гармонії з цінностями та з урахуванням сучасного бачення розвитку ЄПВО та повинно стати рушійною силою у післявоєнній відбудові країни. Наголошувалось, що саме Болонський процес встановлює чіткі орієнтири та дає необхідні інструменти для досягнення цієї мети [6].

Приєднання до Болонського процесу та укладання Угоди про Асоціацію фактично були першими кроками, зробленими на державному рівні, напрямку євроінтеграції України. Україна взяла на себе зобов'язання адаптувати до європейського власне законодавство у сфері вищої освіти, реформувати систему вищої освіти, модернізуючи усі її складники, застосовуючи загальноєвропейські принципи та механізми.

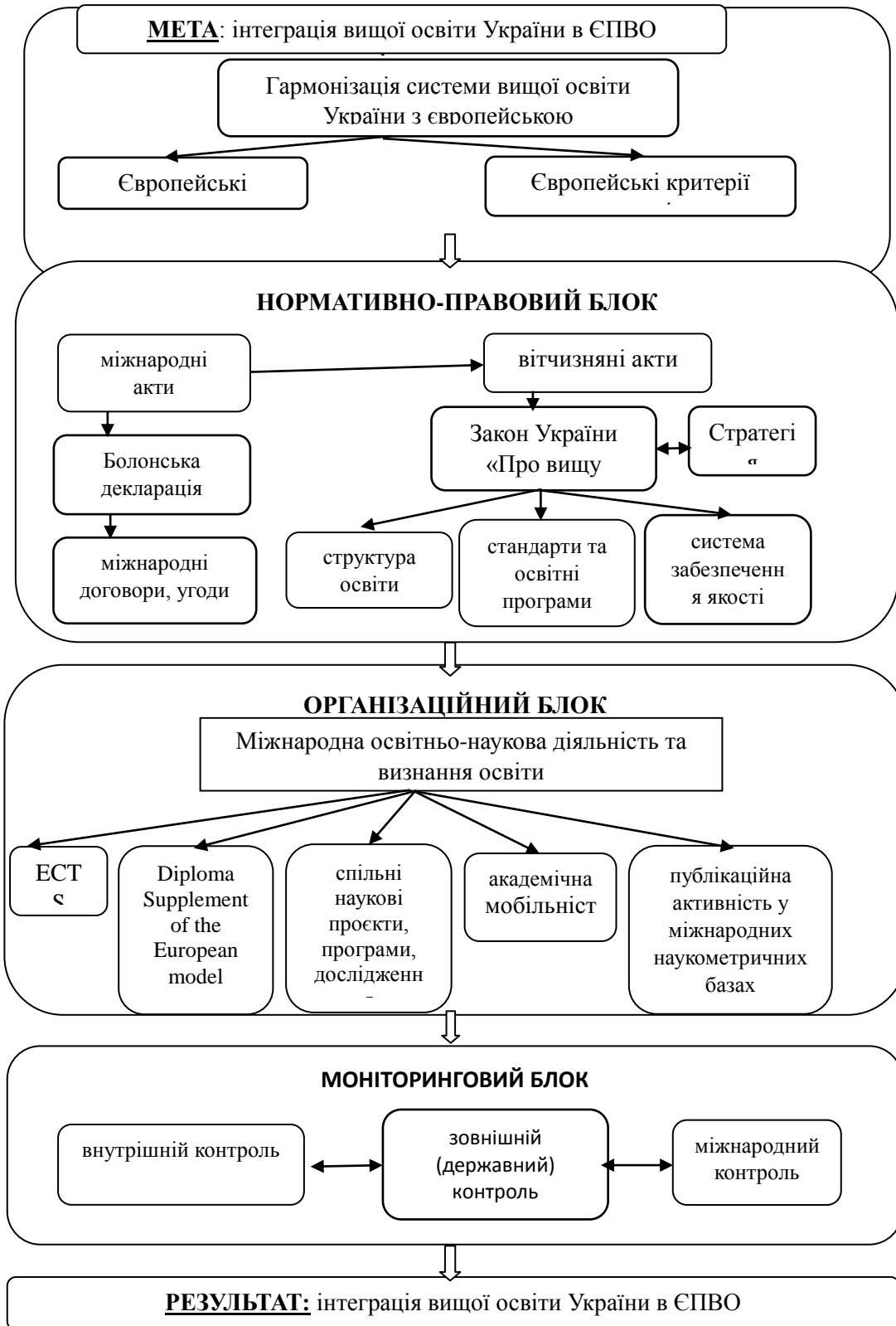


Рис. 1. Модель інтеграції вищої освіти України в ЄПВО.

У вересні 2014 року набрав чинності Закон і розпочався новий етап реформування системи вищої освіти, орієнтований на підвищення її конкурентоспроможності на європейському ринку освітніх послуг. Йдеться про прийняття системи легко зрозумілих і порівняльних ступенів вищої освіти та запровадження трициклової структури (бакалавр, магістр, доктор філософії), нових стандартів та освітніх програм, які відповідно визначають компетентності фахівців і терміни підготовки на кожному освітньому рівні та формують ці компетентності.

*Розглянемо, як реалізується процес євроінтеграції вищої освіти України і яких результатів досягнуто.*

Модернізована структура вищої освіти: НРК частково приведена у відповідність з РКЄПВО. У 2020 році рішенням уряду [10] НРК була узгоджена з Рамкою кваліфікацій для навчання впродовж життя ЄПВО та гармонізована з міжнародною стандартною класифікацією освіти. Це створило умови для визнання національних кваліфікацій у міжнародному освітньому середовищі.

Значно сприяє просуванню вітчизняної вищої освіти в європейське освітнє середовище введення в дію нового переліку галузей знань та спеціальностей та упровадження в педагогічну практику нових стандартів вищої освіти та освітніх програм. Замість 48 галузей знань, 144 напрямів та понад 500 спеціальностей попередніх переліків введено 27 галузей знань і 114 спеціальностей [12,11]. Станом на кінець 2022 року введено в дію 109 бакалаврських, 100 магістерських та 46 докторських стандартів (рис. 2) [4].

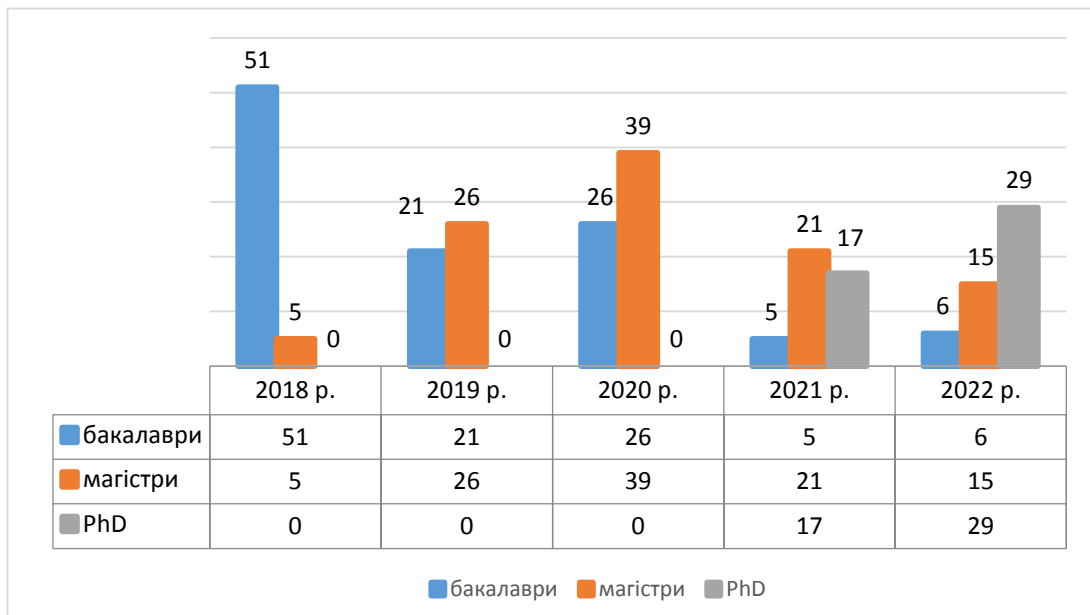


Рис. 2. Затверджені стандарти вищої освіти.

*Джерело: сформовано авторами на основі [4]*

Унормовані процеси створення та акредитації освітніх (освітньо-професійних, освітньо-наукових/освітньо-творчих) програм, які формують змістове наповнення освітнього процесу. Вони вибудовуються відповідно до вимог СВО з урахуванням принципів ЄПВО.

За даними протоколів засідань Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти (НАЗЯВО) визначено, що станом на кінець 2022 року акредитовано 4815 освітніх програм: бакалавра – 2211, магістра – 1359, доктора філософії – 1245 (рис. 3) [13].

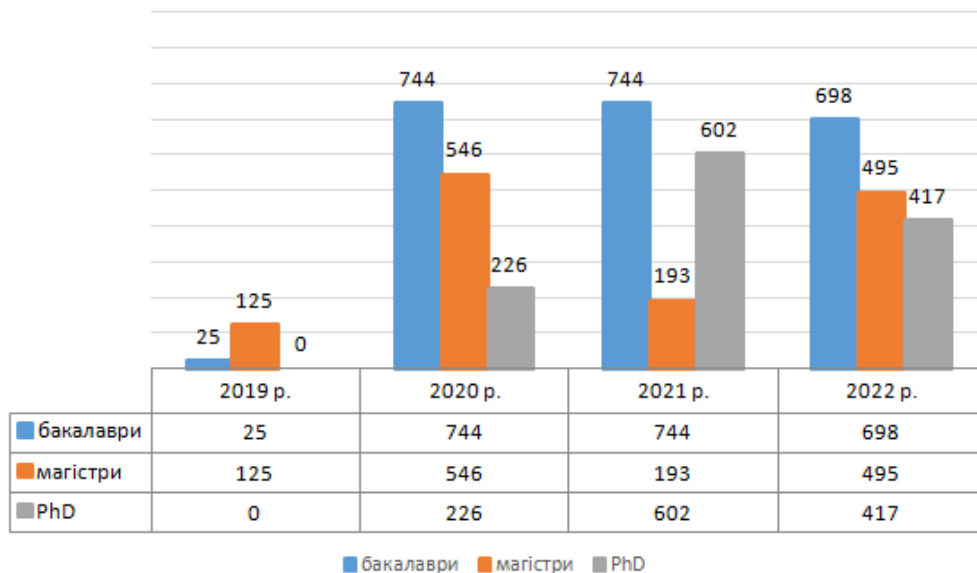


Рис. 3. Акредитовані освітні програми

Джерело: сформовано авторами на основі [13]

Введення в країні воєнного стану вплинуло на практику акредитації освітніх програм та терміни дії акредитаційних документів. НАЗЯВО тимчасово дозволено проводити акредитацію освітніх програм у віддаленому (дистанційному) режимі, а також ухвалювати рішення про умовну (відкладену) акредитацію без проведення або з частковим проведенням акредитаційної експертизи без оплати вартості акредитації ЗВО. Також продовжено до 1 липня року, наступного за роком припинення або скасування воєнного стану в Україні, термін дії сертифікатів ЗВО (наукових установ) про акредитацію спеціальностей і напрямів підготовки та освітніх програм, що були чинними станом на 24 лютого 2022 року [14].

З початком діяльності НАЗЯВО (2019 рік) фактично запрацювала система забезпечення якості вищої освіти та її складники: внутрішнє і зовнішнє забезпечення якості освітнього процесу та якості вищої освіти, забезпечення якісної діяльності самого національного агентства. У законодавче поле введені процедури і механізми забезпечення та контролю якості освітньої діяльності та якості вищої освіти такі, як акредитації освітніх програм і інституційна акредитація ЗВО, погодження СВО. НАЗЯВО стало активним учасником європейської системи забезпечення якості вищої освіти.

Важливими і ефективними факторами підвищення конкурентоспроможності вітчизняної вищої освіти і науки в європейському просторі, є гармонізація освітніх систем, співпраця між закладами вищої освіти, активна участь закладів вищої освіти України в міжнародних освітніх програмах мобільності та досягнення високих показників у світових академічних рейтингах. До 2014 року в Україні уже була створена нормативно-правова база, орієнтована на забезпечення євроінтеграційних процесів у освітній сфері, яка детально проаналізована і описана в монографічному дослідженні [2]. Процес забезпечення академічної мобільності унормований Положенням про порядок реалізації права на академічну мобільність. Академічній мобільності також сприяло впровадження у вітчизняній вищій школі Додатка до диплома про вищу освіту європейського зразка (Diploma Supplement).

Найбільш поширеною і популярною з європейських освітніх програм для українських ЗВО стала кредитна програма ЄС Еразмус Мундус+ (Erasmus Mundus+) (далі Програма). З 2004 року Програма стала доступною для України і популярною серед українських університетів. Нині вона реалізується з урахуванням положень Угоди про Асоціацію. За результатами огляду конкурсів 2015-2020 років з напрямку Міжнародна (кредитна) мобільність з поданих українськими ЗВО 2522 проєктів було підтримано 1889 (рис. 4). У зазначених проєктах взяли участь 227 українських університетів, загальна сума грантових коштів 54327000 євро [22].

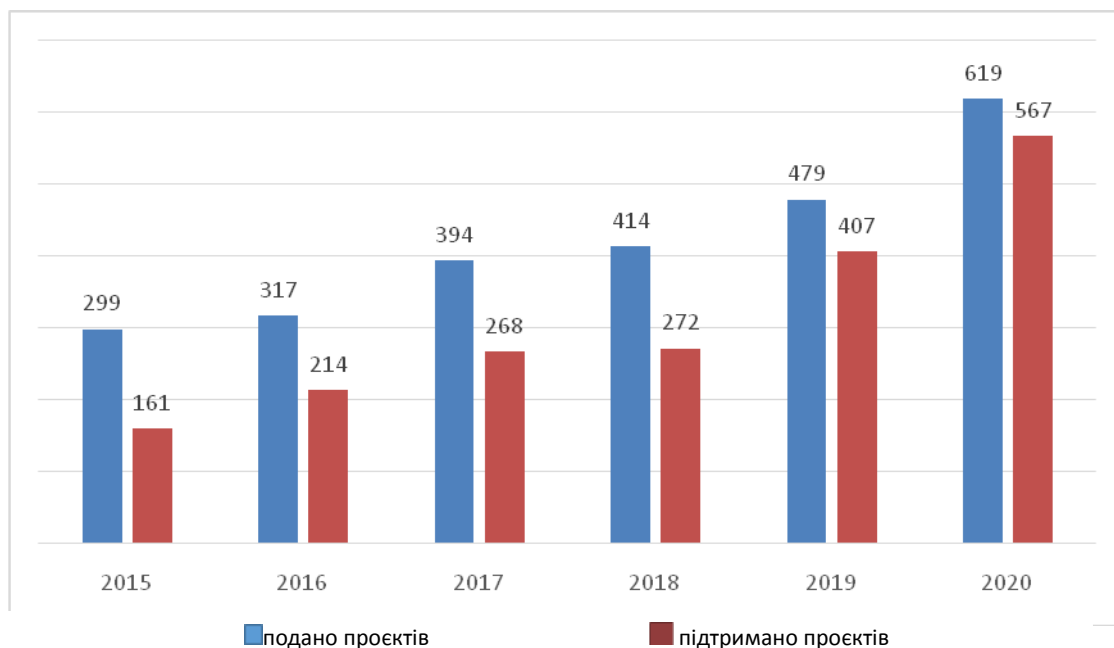


Рис. 4. Динаміка участі України в програмі ЄС Еразмус+ протягом 2015-2020 рр.  
Джерело: сформовано авторами на основі [22].

За шість років 11532 студенти, аспіранти та викладачі з України навчались, викладали чи підвищували кваліфікацію в Європі на основі угод, які реалізують європейські університети спільно з українськими. Відповідно 5474 стипендіати з Європи відвідали Україну для навчання чи викладання (рис. 5).

Серед країн-членів Програми, які найактивніше співпрацювали з Україною, це Польща, Німеччина, Литва, Румунія та Іспанія. Шість найактивніших українських університетів-партнерів: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Львівський національний університет імені Івана Франка, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», Національний університет «Львівська політехніка», Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Національний університет «Кієво-Могилянська академія». Для порівняння, у 2007-2013 роках за Програмою у співпраці з 26 європейськими університетами було реалізовано понад 1800 обмінів студентів, аспірантів і працівників українських університетів.

У березні 2021 року була затверджена чергова семирічна програма «Erasmus+» (2021-2027). Нова Програма з бюджетом у 2 980,70 млн євро є більш інклюзивною, цифровою та екологічною. Передбачається, що у ній візьмуть участь майже 10 млн. осіб. Україна як одна із членів Європейського партнерства входить до групи країн-партнерів і має можливість спільно з представниками країн Європейського Союзу брати участь у понад 10 проєктах із трьох ключових напрямів Програми (навчальна мобільність, співпраця між організаціями та інституціями, європейські студії) та у кількох десятках проєктів з інших напрямів [14].



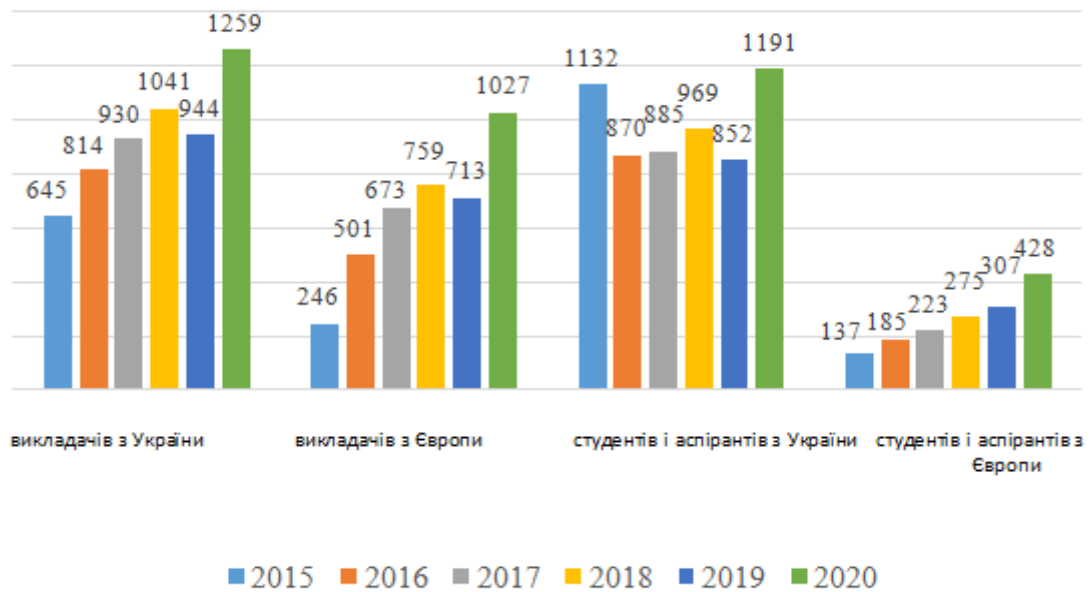


Рис. 5. Динаміка участі в програмі ЄС Еразмус+ студентів, аспірантів, викладачів  
 Джерело: сформовано авторами на основі [22]

Важливою новацією стало запровадження з 2022 року в межах Програми окремого проекту КА131 «Внутрішньоєвропейська мобільність студентів та персоналу ЗВО – відкрита для України». В ньому передбачено впровадження виняткових заходів для сприяння інтеграції українців до європейських університетів у період війни та спрощення процедур отримання грантів на мобільність [3]. Завданням для української сторони є максимально використати ці додаткові можливості та залучити до проектів нових учасників, враховуючи також і те, що не всі вітчизняні університети беруть у них участь.

Результати проведеного дослідження свідчать, що окремі складові процесу євроінтеграції незавершені, знаходяться в процесі розвитку. Це стосується: структури вищої освіти України (залишилися такі рівні вищої освіти, як молодший бакалавр, доктор наук), не завершене формування докторських студій: створення дослідницьких університетів, як бази наукового забезпечення цих докторських студій, затвердження стандартів вищої освіти зазначеного рівня, освітні програми цього рівня акредитуються без затверджених стандартів. Потребує розширення участі ЗВО України в міжнародних освітніх та наукових програмах та врахування цього фактору під час інституційної акредитації ЗВО України. Стримувальними факторами є складний та довготривалий процес входження України в ЄС та воєнні дії на території України. Значних зусиль вимагатиме відбудова України загалом та розвиток вищої освіти в післявоєнний час через втрати під час агресії РФ.

Зазначені проблеми євроінтеграції вищої освіти України потребують прийняття необхідних рішень на державному, інституційному рівнях та реалізації практичних заходів:

- завершення структурних реформ у вітчизняній системі вищої освіти та приведення освітнього законодавства до сучасних вимог та європейських критеріїв;
- створення інформаційного ресурсу, який має містити нормативно-правову базу з питань євроінтеграції та перелік чинних програм міжнародного співробітництва в галузі освіти і науки;
- розроблення методичних рекомендацій з питань підготовки проектних заявок для участі в міжнародних програмах;
- проведення навчання педагогічних, науково-педагогічних працівників процедури підготовки та участі у програмах міжнародного співробітництва;
- вивчення та розповсюдження найкращого досвіду міжнародного співробітництва провідних українських університетів;
- привернення уваги ЗВО України до програми «Внутрішньоєвропейська мобільність студентів та персоналу ЗВО – відкрита для України», яка передбачає спрощення процедур та механізмів інтеграції українців до європейських університетів та отримання грантів на мобільність в період війни.

**Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у визначеному напрямі.**

1. Рухаючись в ЄПВО, Україна адаптує до європейського власне законодавство у сфері вищої освіти, реформує систему вищої освіти, модернізуючи усі її складники, досягає зближення освітніх систем і підвищення якості вищої освіти, застосовуючи при цьому загальноєвропейські принципи та механізми:

- розроблена та реалізується в Україні модель інтегрування вищої освіти в ЄПВО, яка може бути використана в інших країнах з урахуванням національних особливостей їхніх освітніх систем;
- з урахуванням вимог європейських стандартів суттєво модернізувалися структура вищої освіти, Національна рамка кваліфікацій частково приведена у відповідність з Рамкою кваліфікацій ЄПВО;
- введено в дію новий перелік галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка в університетах. Він став більш узгодженим з прийнятим у європейському освітньому середовищі;
- упроваджені сучасні стандарти вищої освіти та освітні програми, розроблені з урахування компетентісного підходу до організації освітнього процесу, принципів, визначених Болонською декларацією та сформульованих в міжнародному проєкті «Гармонізація освітніх структур в Європі» (Tuning Educational Structures in Europe);
- сформована цілісна система забезпечення якості вищої освіти. Утворені необхідні структури, для оцінки якості використовуються апробовані в європейській освітній практиці підходи та механізми. НАЗЯВО активно співпрацює з європейськими організаціями забезпечення якості та доброчесності в освіті та науці.

2. Закон України «Про вищу освіту» активізував інтеграційні процеси у вітчизняній вищій школі, а укладення Україною Угоди про Асоціацію, приєднання до Болонського процесу та отримання статусу країни-кандидата на вступ до ЄС свідчать про розширення присутності вищої школи України в ЄПВО. Українські університети отримали доступ до європейських освітніх і наукових програм, розширюють участь в міжнародних академічних рейтингах. Вітчизняна вища школа активно проявляє себе на міжнародному ринку освітніх послуг:

- зросла активність вітчизняних закладів вищої освіти у європейських програмах академічної мобільності. Водночас попри позитивну динаміку, важливим завданням української сторони є залучення нових ЗВО до конкурсів у проєктах, адже ще значна частина вітчизняних університетів не беруть в них участі;
- визначилась група провідних вітчизняних університетів, які багато років поспіль беруть участь в освітніх програмах ЄС, присутні у світових академічних рейтингах, активні на міжнародному ринку освітніх послуг. Вони можуть стати основою для створення дослідницьких університетів з високим рівнем науково-дослідної роботи та ефективною системою організації освітнього процесу.

3. Показники, характер і динаміка процесів в українській вищій школі у найближчій перспективі можуть суттєво змінитись через втрати, які несе країна загалом і українська вища освіта зокрема в результаті повномасштабного вторгнення РФ на територію України. Для їхнього відновлення та покращення знадобляться багаторічні зусилля держави, регіонів, університетських науково-педагогічних колективів, всього громадянського суспільства та прийняття відповідних рішень.

**СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ**

1. Антонюк В. Інтеграція вищої освіти України в європейський освітній простір для розвитку людського капіталу. *Журнал європейської економіки*. Том 20. №3 (78). 2021. С. 573–595.
2. Антонюк Т. Міжнародні зв'язки київських університетів у 1991-2012 рр.: монографія. Вінниця: Тов. «Нілан-ЛТД», 2015. 586 с.
3. Виняткові заходи щодо інтеграції освітян України за проєктами мобільності Програми ЄС Еразмус+ в Європі на період війни в Україні [https://erasmusplus.org.ua/images/phocadownload/EU\\_Erasmus\\_Directives\\_on\\_Mobility\\_HE-.pdf](https://erasmusplus.org.ua/images/phocadownload/EU_Erasmus_Directives_on_Mobility_HE-.pdf).
4. Затверджені стандарти вищої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/naukovo-metodichna-rada-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini/zatverdzeni-standarti-vishoyi-osviti>.

5. Захарченко В. І., Луговий В. І., Рашкевич Ю. М., Таланова Ж. В. Розроблення освітніх програм. Методичні рекомендації. / за ред. В.Г. Кременя. Київ: ДП «НВЦ «Пріоритети», 2014. 120 с.
6. Міжнародна науково-практична конференція щодо європейської інтеграції вищої освіти України. *Сайт МОН*. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/u-mizhnarodnij-naukovo-praktichnij-konferenciyi-shodo-yeuropejskoyi-integraciyi-vishoyi-osviti-ukrayini-vzyali-uchast-ponad-200-uchasnikiv>.
7. Парпан У. Провідні принципи розвитку сучасної вищої освіти України в контексті євроінтеграції. *Lex Portus: юрид. наук. журн.* 2018. № 1. С. 62–73. URL: <http://hdl.handle.net/11300/9182>.
8. Погребняк В. П., Дашковська О. В., Мельник О. М. Вища школа України у європейському освітньому просторі. *Інноваційна педагогіка*. 2022. Т. 2, вип. 48. С. 199–205.
9. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 №1556-VII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-181>.
10. Про внесення змін у додаток до постанови Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 № 1341: постанова Кабінету Міністрів України від 25 червня 2020 р. №519. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/519-2020-%D0%BF#Text>.
11. Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 р. № 266: постанова Кабінету Міністрів України від 1 лютого 2017 р. № 53. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/53-2017-%D0%BF#Text>.
12. Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти: постанова Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 р. № 266. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266-2015-%D0%BF#Text>.
13. Протоколи засідань. *Офіційний сайт НАЗЯВО*. URL: <http://naqa.gov.ua>.
14. Про особливості акредитації освітніх програм, за якими здійснюють підготовку здобувачі вищої освіти, в умовах воєнного стану: постанова Кабінету Міністрів України від 16 березня 2022 р. № 295. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/295-2022-%D0%BF#Text>.
15. Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки: розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 лютого 2022 р. № 286-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-%D1%80#Text>.
16. Рашкевич Ю. Болонський процес та нова парадигма вищої освіти: монографія. Львів: Львівська політехніка, 2014. 168 с.
17. Угода про Асоціацію між Україною, з однією сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984\\_011#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text).
18. Bergan S., Deca L. Twenty Years of Bologna and a Decade of EHEA: What Is Next? In: Curaj A., Deca L., Pricopie R. (eds). *European Higher Education Area: The Impact of Past and Future Policies*. Springer, Cham. 2018. P. 295–319. URL: [https://doi.org/10.1007/978-3-319-77407-7\\_19](https://doi.org/10.1007/978-3-319-77407-7_19).
19. Bergan S. «The European higher education area: a road to the future or at way's end?». *Tuning Journal for Higher Education*. Vol. 6 (2), P. 23–49. URL: [https://doi.org/10.18543/tjhe-6\(2\)-2019pp23-49](https://doi.org/10.18543/tjhe-6(2)-2019pp23-49).
20. Erdoğan A. Current and future prospects for the Bologna Process in the Turkish Higher education system. In: Curaj A., Matei L., Pricopie R., Salmi J., Scott P. (eds). *The European Higher Education Area*. Springer, Cham. 2015. P.743-761. URL: [https://doi.org/10.1007/978-3-319-20877-0\\_46](https://doi.org/10.1007/978-3-319-20877-0_46).
21. Martynenko M. Institutional changes in vocational education in condition of European integration of Ukraine. *Economic Annals-XXI*, 3-4(1), S. 113–116. URL: <http://ea21journal.world/wp-content/uploads/2022/04/ea-V149-27.pdf>.
22. Overview of new opportunities within EU-Funded Programme Erasmus+ 2021-2027. Participation of Ukrainian organizations in the EU- Funded Programme Erasmus+ 2014-2020. URL: [https://erasmusplus.org.ua/wp-content/uploads/2022/12/ukraine-under-erasmus\\_december\\_1\\_2021.pdf](https://erasmusplus.org.ua/wp-content/uploads/2022/12/ukraine-under-erasmus_december_1_2021.pdf).
23. The european higher edukation area. Joint deklartion of the european ministers of edukation (Bologna), Bologna, Italy, 19 June 1999. Bologna Process, «The Bologna Declaration of 19 June 1999. Joint declaration of the European Ministers of Education». URL: [http://www.ehea.info/Upload/document/ministerial\\_declarations/1999\\_Bologna\\_Declaration\\_English\\_553028.pdf](http://www.ehea.info/Upload/document/ministerial_declarations/1999_Bologna_Declaration_English_553028.pdf).

REFERENCES

1. Antonyuk V. Intehratsiya vyshchoyi osvity Ukrayiny v yevropeys'kyi osvitniy prostir dlya rozvytku lyuds'koho kapitalu. Zhurnal yevropeys'koyi ekonomiky. Tom 20. #3 (78). 2021. P. 573–595. [in Ukrainian].
2. Antonyuk T. Mizhnarodni zvyazky kyyivs'kykh universytetiv u 1991-2012 rr.: monohrafiya. Vynnytsya: Tov. «Nilan-LTD», 2015. 586 p. [in Ukrainian].
3. Vynyatkovi zakhody shchodo intehratsiyi osvityan Ukrayiny za proyektamy mobil'nosti Prohramy YeS Erasmus+ v Yevropi na period viyny v Ukrayini [https://erasmusplus.org.ua/images/phocadownload/EU\\_Erasmus\\_Directives\\_on\\_Mobility\\_HE-.pdf](https://erasmusplus.org.ua/images/phocadownload/EU_Erasmus_Directives_on_Mobility_HE-.pdf). [in Ukrainian].
4. Zatverdzeni standarty vyshchoyi osvity. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/naukovo-metodichna-rada-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini/zatverdzeni-standarti-vishoyi-osviti>. [in Ukrainian].
5. Zakharchenko V. I., Luhovyy V. I., Rashkevych Yu. M., Talanova Zh. V. Rozroblennya osvitnikh proham. Metodychni rekomendatsiyi. / za red. V. H. Kremenya. Kyyiv: DP «NVTs «Priorityty», 2014. 120 p. [in Ukrainian].
6. Mizhnarodna naukovo-praktychna konferentsiya shchodo yevropeys'koyi intehratsiyi vyshchoyi osvity Ukrayiny. Sayt MON. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/u-mizhnarodnij-naukovo-praktichnij-konferenciyi-shodo-yevropejskoyi-integraciyi-vishoyi-osviti-ukrayini-vzyali-uchast-ponad-200-uchasnykiv>. [in Ukrainian].
7. Parpan U. Providni pryntsypy rozvytku suchasnoyi vyshchoyi osvity Ukrayiny v konteksti yevrointehratsiyi. Lex Portus: yuryd. nauk. zhurn. 2018. # 1. P. 62–73. URL: <http://hdl.handle.net/11300/9182>. [in Ukrainian].
8. Pohrebnyak V. P., Dashkovs'ka O. V., Mel'nyk O. M. Vyshcha shkola Ukrayiny u yevropeys'komu osvitnomu prostori. Innovatsiyina pedahohika. 2022. T. 2, vyp. 48. P. 199–205. [in Ukrainian].
9. Pro vyshchu osvitu: Zakon Ukrayiny vid 01.07.2014 #1556-VII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-181>. [in Ukrainian].
10. Pro vnesennya zmin u dodatok do postanovy Kabinetu Ministriv Ukrayiny vid 23.11.2011 # 1341: postanova Kabinetu Ministriv Ukrayiny vid 25 chervnya 2020 r. #519. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/519-2020-%D0%BF#Text>. [in Ukrainian].
11. Pro vnesennya zmin do postanovy Kabinetu Ministriv Ukrayiny vid 29 kvitnya 2015 r. # 266: postanova Kabinetu Ministriv Ukrayiny vid 1 lyutoho 2017 r. # 53. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/53-2017-%D0%BF#Text>. [in Ukrainian].
12. Pro zatverdzhennya pereliku haluzey znan' i spetsial'nostey, za yakymy zdiysnyuyet'sya pidhotovka zdobuvachiv vyshchoyi osvity: postanova Kabinetu Ministriv Ukrayiny vid 29 kvitnya 2015 r. # 266. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266-2015-%D0%BF#Text>. [in Ukrainian].
13. Protokoly zasidan'. Ofitsiyinyy sayt NAZYaVO. URL: <http://naqa.gov.ua>.
14. Pro osoblyvosti akredytatsiyi osvitnikh proham, za yakymy zdiysnyuyut' pidhotovku zdobuvachi vyshchoyi osvity, v umovakh voyennoho stanu: postanova Kabinetu Ministriv Ukrayiny vid 16 bereznia 2022 r. # 295. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/295-2022-%D0%BF#Text>. [in Ukrainian].
15. Pro skhvalennya Stratehiyi rozvytku vyshchoyi osvity v Ukrayini na 2022–2032 roky: rozporядzhennya Kabinetu Ministriv Ukrayiny vid 23 lyutoho 2022 r. # 286-r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-%D1%80#Text>. [in Ukrainian].
16. Rashkevych Yu. Bolons'kyi protses ta nova paradyhma vyshchoyi osvity: monohrafiya. L'viv: L'vivs'ka politekhnikha, 2014. 168 p. [in Ukrainian].
17. Uhoda pro Asotsiatsiyu mizh Ukrainoyu, z odniyeyu storony, ta Yevropeys'kym Soyuzom, Yevropeys'kym spivtovarystvom z atomnoyi enerhiyi i yikhnimy derzhavamy-chlenamy, z inshoyi storony. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984\\_011#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text). [in Ukrainian].
18. Bergan S., Deca L. Twenty Years of Bologna and a Decade of EHEA: What Is Next?. In: Curaj, A., Deca, L., Pricopie, R. (eds). European Higher Education Area: The Impact of Past and Future Policies. Springer, Cham. 2018. P. 295–319. URL: [https://doi.org/10.1007/978-3-319-77407-7\\_19](https://doi.org/10.1007/978-3-319-77407-7_19). [in English].
19. Bergan S. The European higher education area: a road to the future or at way's end?». *Tuning Journal for Higher Education*. 2019. Vol. 6 (2). P. 23–49. URL: [https://doi.org/10.18543/tjhe-6\(2\)-2019pp23-49](https://doi.org/10.18543/tjhe-6(2)-2019pp23-49). [in English].

20. Erdoğan A. Current and future prospects for the Bologna Process in the Turkish Higher education system. In: Curaj A., Matei L., Pricopie R., Salmi J., Scott P. (eds) The European Higher Education Area. Springer, Cham. 2015. P.743–761. [https://doi.org/10.1007/978-3-319-20877-0\\_46](https://doi.org/10.1007/978-3-319-20877-0_46). [in English].

21. Martynenko M. Institutional changes in vocational education in condition of European integration of Ukraine. Economic Annals-XXI, 3–4(1), P. 113-116. <http://ea21journal.world/wp-content/uploads/2022/04/ea-V149-27.pdf>. [in English].

22. Overview of new opportunities within EU-Funded Programme Erasmus+ 2021-2027. Participation of Ukrainian organizations in the EU-Funded Programme Erasmus+ 2014-2020. URL: [https://erasmusplus.org.ua/wp-content/uploads/2022/12/ukraine-under-erasmus\\_december\\_1\\_2021.pdf](https://erasmusplus.org.ua/wp-content/uploads/2022/12/ukraine-under-erasmus_december_1_2021.pdf). [in English].

23. The European higher education area. Joint declaration of the European ministers of education (Bologna), Bologna, Italy, 19 June 1999. Bologna Process, «The Bologna Declaration of 19 June 1999. Joint declaration of the European Ministers of Education». URL: [http://www.ehea.info/Upload/document/ministerial\\_declarations/1999\\_Bologna\\_Declaration\\_English\\_553028.pdf](http://www.ehea.info/Upload/document/ministerial_declarations/1999_Bologna_Declaration_English_553028.pdf). [in English].

Матеріал надійшов до редакції 12.08.2023